

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ
της 26ης Φεβρουαρίου 1986 *

Στην υπόθεση 262/84,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Hoge Raad der Nederlanden προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, με την οποία το εν λόγω δικαστήριο ζητεί, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιόν του μεταξύ

Vera Mia Beets-Proper, κατοίκου Άμστερνταμ,

και

F. Van Lanschot Bankiers NV, με έδρα το 's-Hertogenbosch,

την έκδοση προδικαστικής απόφασεως ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 76/207 του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

συγκείμενο από τους: Mackenzie Stuart, πρόεδρο, U. Everling και K. Bahlmann, προέδρους τμήματος, G. Bosco, T. Koopmans, O. Due και T. F. O'Higgins, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Sir Gordon Slynn

γραμματέας: D. Louterman, υπάλληλος διοικήσεως

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η αναιρεσείουσα, εκπροσωπούμενη, από τον I. G. F. Cath, δικηγόρο Βρυξελλών,
- η αναιρεσίβλητη, εκπροσωπούμενη κατά τη γραπτή διαδικασία από το δικηγόρο Χάγης C. D. van Boeschoten και κατά την προφορική διαδικασία από το δικηγόρο G. M. M. Den Drijver,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ολλανδική.

- η κυβέρνηση του Βασιλείου της Δανίας, εκπροσωπούμενη κατά τη γραπτή διαδικασία από τον L. Mikaelson του υπουργείου εξωτερικών,
- η κυβέρνηση του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, εκπροσωπούμενη κατά τη γραπτή διαδικασία από τον I. Verkade του υπουργείου εξωτερικών,
- η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη κατά τη γραπτή διαδικασία από την S. J. Hay του Treasury Solicitor's Department του Λονδίνου και κατά την προφορική διαδικασία από το δικηγόρο P. Goldsmith,
- η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον J. R. Currall, μέλος της νομικής της υπηρεσίας, επικουρούμενο από το δικηγόρο Βρυξελλών Herbert,

αφού άκουσε το γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 18ης Σεπτεμβρίου 1985,

εκδίδει την ακόλουθη

ΑΠΟΦΑΣΗ

(Το μέρος που περιέχει τα περιστατικά παραλείπεται)

Σκεπτικό

- 1 Με διάταξη της 2ας Νοεμβρίου 1984, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 9 Νοεμβρίου 1984, το Hoge Raad der Nederlanden υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία της οδηγίας 76/207 του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, περί της αρχής της εφαρμογής της ίσης μεταχείρισεως ανδρών και γυναικών, όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση και τις συνθήκες εργασίας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/002, σ. 70.
- 2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της V. M. Beets-Propert (στο εξής: η αναιρεσείουσα) και της εταιρίας F. Van Lanschot Bankiers NV (στο εξής: η

αναιρεσίβλητη) ως προς το κατά πόσο η απόλυση της αναιρεσείουσας ήταν σύμφωνη με το άρθρο 1637ij του ολλανδικού αστικού κώδικα και το κοινοτικό δίκαιο.

- 3 Η αναιρεσείουσα εργάστηκε από το 1969 ως γραμματέας στην τράπεζα Vermeer & Co. στο Άμστερνταμ και, μετά τη συγχώνευση του ιδρύματος αυτού, το 1972, με την πρώην τράπεζα Van Lanschot, στην τελευταία αυτή τράπεζα μέχρι τα τέλη Αυγούστου 1982. Η σχέση εργασίας της διεπόταν από τη συλλογική σύμβαση του τραπεζικού κλάδου για τα έτη 1980 και 1981, καθώς και από τον κανονισμό περί συντάξεων του «Ιδρύματος Ταμείου Συντάξεων F. Van Lanschot».
- 4 Το άρθρο 3 του κανονισμού αυτού ορίζει ότι οι ασφαλισμένοι δικαιούνται να λάβουν σύνταξη γήρατος «από την ημερομηνία αποχωρήσεως από την υπηρεσία». Κατά το άρθρο 1 του κανονισμού αυτού, η ημερομηνία αυτή είναι «η πρώτη ημέρα του επόμενου μήνα μετά το μήνα κατά τον οποίο οι μεν άρρενες ασφαλισμένοι συμπληρώνουν το 65ο έτος της ηλικίας τους, οι δε θήλειες ασφαλισμένοι το 60ό».
- 5 Όταν η αναιρεσείουσα συμπλήρωσε το 60ό έτος της ηλικίας της, τον Αύγουστο του 1982, η αναιρεσίβλητη θεώρησε ότι η σχέση εργασίας που τις συνέδεε έληγε αυτοδικαίως την 1η Σεπτεμβρίου 1982, λόγω της σιωπηρής ρήτρας περί λύσεως της συμβάσεως εργασίας, χωρίς να απαιτείται να υποβάλει η αναιρεσείουσα παραίτηση. Με έγγραφο της 2ας Αυγούστου 1982, η αναιρεσίβλητη πληροφόρησε την αναιρεσείουσα ότι δικαιούνταν να λάβει σύνταξη γήρατος, καθώς και συμπληρωματική σύνταξη μέχρι την ηλικία των 65 ετών. Από την 1η Σεπτεμβρίου 1982, η αναιρεσείουσα δεν έγινε πλέον δεκτή στην εργασία της.
- 6 Η αναιρεσείουσα, ήδη από το Μάιο του 1981, είχε εκφράσει στην αναιρεσίβλητη την επιθυμία της να παρατείνει τη σχέση εργασίας της, ενδεχομένως βάσει μειωμένου ωραρίου, και μετά από την ημερομηνία αποχωρήσεως από την υπηρεσία. Το Νοέμβριο του 1981, η αναιρεσίβλητη της γνωστοποίησε ότι δεν συμφωνούσε.
- 7 Με κλήτευση της 16ης Σεπτεμβρίου 1982, η Beets-Propert κάλεσε την καθής, κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, ενώπιον του προέδρου του Arrondissementsrechtbank του Άμστερνταμ, ζητώντας να της επιτραπεί να εργαστεί και πάλι ως γραμματέας διευθύνσεως στα γραφεία της καθής, ο δε μισθός να της καταβληθεί από 1ης Σεπτεμβρίου 1982 και μέχρις ότου η σύμβαση εργασίας της λήξει κατά νομικώς έγκυρο τρόπο.

- 8 Η Beets-Propere προέβη επίσης σε καταγγελία προς την (ολλανδική) « Επιτροπή για την ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στις σχέσεις εργασίας » που ιδρύθηκε με το « Wet gelijk loon voor vrouwen en mannen » (νόμο περί ισότητας των αμοιβών μεταξύ γυναικών και ανδρών). Με τη γνωμοδότηση που εξέδωσε, στις 14 Φεβρουαρίου 1983, επί της καταγγελίας αυτής, η εν λόγω επιτροπή έκρινε ότι « η λύση της σύμβασης εργασίας κατ' εφαρμογή διαφορετικών ορίων ηλικίας συνιστά άμεση διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών εις βάρος της καταγγέλλουσας ».
- 9 Κατόπιν της απορρίψεως του αιτήματος από το Arrondissementsrechtbank, η Beets-Propere άσκησε έφεση ενώπιον του Gerechtshof του Άμστερνταμ, το οποίο, με απόφαση της 19ης Μαΐου 1983, επικύρωσε την απόφαση του Arrondissementsrechtbank, κρίνοντας ότι « στην προκειμένη περίπτωση έχει εφαρμογή η εξαίρεση του άρθρου 1637ij, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο (του αστικού κώδικα) ».
- 10 Το άρθρο 1637ij του ολλανδικού αστικού κώδικα ορίζει τα εξής:
- « 1) Όσον αφορά τη σύναψη συμβάσεως εργασίας, την εκπαίδευση του προσωπικού, τους όρους απασχολήσεως, τη βαθμολογική εξέλιξη και τη λύση της συμβάσεως εργασίας, απαγορεύεται στους εργοδότες να εισάγουν άμεσες ή έμμεσες διακρίσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών, π.χ. με αναφορά στην οικογενειακή κατάσταση του εργαζομένου. Στους όρους απασχολήσεως δεν περιλαμβάνονται παροχές ή δικαιώματα που προβλέπονται από τα συνταξιοδοτικά συστήματα. Το πρώτο εδάφιο της παρούσας παραγράφου δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις στις οποίες το φύλο του εργαζομένου έχει καθοριστική σημασία.
- 2) Κάθε ρήτρα αντικείμενη στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1 είναι άκυρη.
- 3) Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζεται στις ρήτρες που αφορούν την προστασία της γυναίκας, ιδίως σε περιπτώσεις εγκυμοσύνης ή μητρότητας.
- 4) Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζεται στις ρήτρες που αποβλέπουν σε ευνοϊκή μεταχείριση των εργαζομένων ορισμένου φύλου με σκοπό την εξάλειψη των de facto ανισοτήτων.
- 5) Η λύση της σχέσεως εργασίας από τον εργοδότη λόγω του ότι ο εργαζόμενος προέβαλε, δικαστικώς ή εξωδίκως, απαιτήσεις βάσει της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου είναι άκυρη. Ο εργαζόμενος έχει τη δυνατότητα, εντός δύο μηνών από την απόλυση ή τη λύση της σχέσης εργασίας, αν ο εργοδότης θέσει τέρμα κατ' άλλο τρόπο, εκτός της απολύσεως, στη σχέση εργασίας, να επικαλε-

στεί την ακυρότητα της λύσεως. Η επίκληση της ακυρότητας κοινοποιείται στον εργοδότη. Ο εργοδότης δεν υποχρεούται σε καταβολή αποζημίωσης λόγω της λύσεως που αναφέρεται στο πρώτο εδάφιο της παρούσας παραγράφου.

6) Κατά τη σύναψη της συμβάσεως εργασίας, απαγορεύονται οι διακρίσεις εκ μέρους του εργοδότη αναλόγως του αν ο αντισυμβαλλόμενος είναι έγγαμος ή άγαμος. »

- 11 Το Gerechtshof του Άμστερνταμ αιτιολόγησε την ύπαρξη « στενού δεσμού λήξεως συμβάσεως εργασίας και ενάρξεως συνταξιοδότησεως » κυρίως βάσει του γεγονότος ότι για τις θήλεις υπαλλήλους της καθής, οι οποίες συνταξιοδοτούνται σε ηλικία 60 ετών, « η αύξηση της συντάξεως εκτός των επιδομάτων, την οποία δικαιούνται, είναι 2 % επί του βασικού μισθού κατ' έτος, ενώ για τους άρρενες υπαλλήλους, για τους οποίους η ηλικία συνταξιοδότησεως είναι το 65ο έτος, η αύξηση αυτή είναι μόνο 1,75 % ».
- 12 Κατά της αποφάσεως αυτής η Beets-Propser άσκησε αναίρεση ενώπιον του Hoge Raad, το οποίο υπέβαλε στο Δικαστήριο το εξής προδικαστικό ερώτημα:

« Η οδηγία 76/207 του Συμβουλίου, της 9ης Φεβρουαρίου 1976, παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να μην περιλάβουν μεταξύ των όρων απασχολήσεως, ως προς τους οποίους η οδηγία προβλέπει τη θέσπιση μέτρων για την εξασφάλιση ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών, ρητό ή σιωπηρό όρο περί λύσεως της συμβάσεως εργασίας λόγω ηλικίας του εργαζομένου, όταν ο όρος αυτός αφορά την ηλικία κατά την οποία ο εργαζόμενος αποκτά δικαίωμα συνταξιοδότησεως; »

Το νομικό πλαίσιο της διαφοράς

- 13 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, της οδηγίας 76/207 ορίζει τα εξής:

« Η παρούσα οδηγία αποσκοπεί στην εφαρμογή, εντός των κρατών μελών, της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση, συμπεριλαμβανομένης και της επαγγελματικής προωθήσεως και την επαγγελματική εκπαίδευση, καθώς και τις συνθήκες εργασίας και υπό τους όρους που προβλέπονται στην παράγραφο 2 την κοινωνική ασφάλιση. Η αρχή αυτή καλείται στο εξής « αρχή της ίσης μεταχειρίσεως ».

- 14 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής ορίζει ότι:

« Κατά την έννοια των κατωτέρω διατάξεων, η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως συνεπάγεται την απουσία κάθε διακρίσεως που βασίζεται στο φύλο είτε άμεσα είτε έμμεσα, σε συσχετισμό, ιδίως, με την οικογενειακή κατάσταση. »

- 15 Το άρθρο 5, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι:

« Η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως, όσον αφορά τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένων των όρων απολύσεως, συνεπάγεται την εξασφάλιση σε άνδρες και γυναίκες των αυτών όρων, χωρίς διάκριση βασιζόμενη στο φύλο. »

- 16 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας ορίζει ότι:

« Προκειμένου να εξασφαλισθεί η προοδευτική εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως, το Συμβούλιο θα θεσπίσει, προτάσει της Επιτροπής, διατάξεις, που θα καθορίζουν ιδίως το περιεχόμενο, την έκταση και τους τρόπους εφαρμογής της ανωτέρω αρχής. »

- 17 Σύμφωνα με την τελευταία αυτή διάταξη, το Συμβούλιο θέσπισε την οδηγία 79/7 της 19ης Δεκεμβρίου 1978, περί της προοδευτικής εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/003, σ. 160), την οποία τα κράτη μέλη όφειλαν να μεταφέρουν στο εσωτερικό δίκαιο, σύμφωνα με το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας, εντός έξι ετών από της κοινοποίησής της. Η οδηγία αυτή εφαρμόζεται, κατά την παράγραφο 1, του άρθρου 3,

« α) στα νομικά συστήματα που εξασφαλίζουν προστασία κατά των ακολούθων κινδύνων:

- ασθενείας,
- αναπηρίας,
- γήρατος,
- εργατικού ατυχήματος και επαγγελματικής ασθενείας,
- ανεργίας·

β) στις διατάξεις που αφορούν την κοινωνική πρόνοια, κατά το μέτρο που προορίζονται να συμπληρώσουν ή να υποκαταστήσουν τα συστήματα που αναφέρονται στην περίπτωση α) ».

18 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, ορίζει ότι η οδηγία

« δεν θίγει την ευχέρεια που έχουν τα κράτη μέλη να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της:

α) τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως για την χορήγηση συντάξεων γήρατος και συντάξεων εν γένει και τις συνέπειες που είναι δυνατό να προκύψουν για άλλες παροχές ·

... »

19 Όσον αφορά τα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως, η παράγραφος 3, του άρθρου 3, της ίδιας οδηγίας προβλέπει ότι, προκειμένου να εξασφαλιστεί η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως στα συστήματα αυτά, « το Συμβούλιο θα εκδώσει, κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής, διατάξεις που θα καθορίσουν το περιεχόμενο, την έκταση και τους τρόπους εφαρμογής της αρχής αυτής ». Στις 5 Μαΐου 1983, η Επιτροπή υπέβαλε στο Συμβούλιο την πρόταση οδηγίας για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως (ΕΕ C 134, σ. 7), η οποία είχε εφαρμογή, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, « στις παροχές που προορίζονται να συμπληρώσουν ή να υποκαταστήσουν τις παροχές των εκ του νόμου συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ». Το Συμβούλιο δεν έχει ακόμα λάβει απόφαση επί της προτάσεως αυτής.

20 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι η ολλανδική νομοθεσία κοινωνικής ασφαλίσεως, δηλαδή το άρθρο 7 του « Algemene Ouderdomswet » (όπως ίσχυε κατά το χρόνο των πραγματικών περιστατικών: Stb. 1956, 281· όπως ισχύει σήμερα: Stb. 1985, 181) προβλέπει μία μόνο ηλικία συνταξιοδοτήσεως και για τα δύο φύλα, ήτοι το 65ο έτος.

21 Στην υπό κρίση υπόθεση, εκτός από την αναιρεσείουσα και την αναιρεσίβλητη, παρατηρήσεις υπέβαλαν και οι κυβερνήσεις του Βασιλείου των Κάτω Χωρών, του Βασιλείου της Δανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή.

Επί του υποβληθέντος ερωτήματος

- 22 Η αναιρεσείουσα, η δανική κυβέρνηση και η Επιτροπή θεωρούν ότι στο ερώτημα θα πρέπει να δοθεί αρνητική απάντηση.
- 23 Η αναιρεσείουσα υποστηρίζει κατ' ουσία ότι η υπό κρίση υπόθεση αφορά διαφορά μεταχειρίσεως όχι ως προς τους όρους χορηγήσεως συντάξεως γήρατος ή συντάξεως λόγω αποχωρήσεως, για την οποία μπορούν να εξακολουθήσουν προσωρινά να ισχύουν διαφορετικές ηλικίες δυνάμει του άρθρου 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 76/207 και του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 79/7, αλλά ως προς τους όρους απολύσεως υπό την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 76/207.
- 24 Εφόσον ο κοινοτικός νομοθέτης απέβλεψε στην κατά το δυνατό ευρύτερη εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ανδρών και γυναικών σε θέματα απασχολήσεως, η οποία θεωρείται θεμελιώδης αρχή του κοινοτικού δικαίου, οι λέξεις « όροι εργασίας » θα πρέπει να λαμβάνονται υπό ευρεία έννοια ώστε να περιλαμβάνουν και τους όρους υπό τους οποίους τίθεται τέρμα στις συμβάσεις εργασίας, αντιθέτως δε, η εξαίρεση από την αρχή αυτή θα πρέπει να ερμηνεύεται στενώς και να μην καλύπτει τις συνταξιοδοτικές παροχές.
- 25 Κατά την αναιρεσείουσα, μία ρητή ή σιωπηρή ρήτρα περί λύσεως της συμβάσεως εργασίας δεν μπορεί να χάσει το χαρακτήρα της ως « όρου εργασίας » όταν αναφέρεται στην ηλικία κατά την οποία ο εργαζόμενος αποκτά δικαίωμα συντάξεως γήρατος, δεδομένου ότι το κοινοτικό δίκαιο αγνοεί κάθε σύνδεσμο μεταξύ των δύο αυτών τομέων. Αναγνώριση της ύπαρξης τέτοιου συνδέσμου δεν συνάγεται ούτε από την απόφαση της 16ης Φεβρουαρίου 1982 (Burton, 19/81, Συλλογή 1982, σ. 555), η οποία αφορούσε το διαφορετικό ζήτημα των όρων υπαγωγής σε σύστημα εθελουσίας εξόδου.
- 26 Η Επιτροπή υποστηρίζει επίσης ότι η λύση της συμβάσεως εργασίας, είτε κατόπιν απολύσεως είτε αυτοδικαίως, περιλαμβάνεται στους « όρους εργασίας » και δεν εμπίπτει ούτε στις εξαιρέσεις από την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως που προβλέπονται στο άρθρο 2 της οδηγίας 76/207, ούτε στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 79/7. Διευκρινίζει σχετικά ότι, και στις εθνικές έννομες τάξεις, η λύση της συμβάσεως εργασίας ανήκει στο εργατικό δίκαιο και όχι στο δίκαιο κοινωνικής ασφαλίσεως. Το ότι η εν λόγω λύση συμπίπτει με τη συμπλήρωση της ηλικίας συνταξιοδοτήσεως δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την εξαίρεση της λύσεως της συμβάσεως από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 76/207.

- 27 Η δανική κυβέρνηση, η οποία κατ' ουσία συμφωνεί με τις απόψεις αυτές, προσθέτει ότι ο Δανός νομοθέτης, όταν μετέφερε την οδηγία 76/207 στο εσωτερικό δίκαιο, θεώρησε ότι η απαγόρευση των διακρίσεων που θεσπίζει το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής εμποδίζει τη διατήρηση διαφορετικών ηλικιών, αναλόγως του φύλου των εργαζομένων, όσον αφορά τη λύση της σχέσεως εργασίας λόγω συνταξιοδότησεως.
- 28 Η αναιρεσίβλητη υποστηρίζει, αντιθέτως, ότι, προκειμένου να λυθεί το ζήτημα κατά πόσο η επίμαχη διαφορά μεταχειρίσεως συνιστά δυσμενή διάκριση υπό την έννοια της οδηγίας 76/207, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, σύμφωνα με την προαναφερθείσα απόφαση Burton, η υφιστάμενη, κατά τη γνώμη της, σχέση μεταξύ των ισχυουσών συμβατικών διατάξεων και του επαγγελματικού συστήματος περί κανονικής ηλικίας συνταξιοδότησεως.
- 29 Η αναιρεσίβλητη παρατηρεί σχετικά ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις του κανονισμού περί συντάξεων του « Ιδρύματος Ταμείου Συντάξεων F. Van Lanschot », η ηλικία κατά την οποία οι ασφαλισμένοι αποκτούν δικαίωμα συντάξεως είναι το 65ο έτος για τους άρρενες υπαλλήλους και το 60ό για τις θήλεις και ότι ο καθορισμός διαφορετικών ηλικιών για την υποχρεωτική λύση της συμβάσεως εργασίας συνδέεται άμεσα με το κατώτατο αυτό όριο ηλικίας, δεδομένου ότι, κατά το ολλανδικό δίκαιο, η λύση της συμβάσεως εργασίας αποτελεί άμεση και αυτόματη συνέπεια του συστήματος που ισχύει όσον αφορά τις συντάξεις και τις ηλικίες συνταξιοδότησεως. Πράγματι, οι συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου έχουν ανώτατη διάρκεια προκαθορισμένη από την ηλικία συνταξιοδότησεως, κατά τρόπον ώστε να λύνονται αυτοδικαίως από την ημερομηνία ενάρξεως καταβολής της συντάξεως· δεν χρειάζεται, επομένως, να προβλεφθεί ρητώς σχετική ρήτρα στη σύμβαση. Κατά συνέπεια, επί όσο χρονικό διάστημα τα συνταξιοδοτικά συστήματα προβλέπουν ηλικία συνταξιοδότησεως διαφορετική για τους άνδρες και για τις γυναίκες, οι σχέσεις εργασίας μεταξύ αυτών και των εργοδοτών τους θα λύνονται σε διαφορετικές ηλικίες.
- 30 Κατά την αναιρεσίβλητη, από την απόφαση Burton προκύπτει ότι, λαμβανομένης υπόψη της σχέσεως αυτής, η επίμαχη διαφορετική μεταχείριση των γυναικών δεν εμπίπτει στην απαγόρευση των διακρίσεων που θεσπίζει η οδηγία 76/207, αλλά συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο εφόσον τα κράτη μέλη διατηρούν την ευχέρεια να ανέχονται, δυνάμει της εξαιρέσεως που εισάγεται ως προς την κοινωνική ασφάλιση από το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 76/207, διαφορετικές ηλικίες συνταξιοδότησεως για τους άνδρες από τις γυναίκες.
- 31 Από αυτό μπορεί, κατά την άποψη της αναιρεσίβλητης, να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η οδηγία 76/207 παρέχει στα κράτη μέλη την ευχέρεια να μην περιλάβουν, μεταξύ των όρων εργασίας ως προς τους οποίους επιβάλλεται ίση μεταχείριση ανδρών και

γυναικών δυνάμει της οδηγίας αυτής, τις ρητές ή σιωπηρές ρήτρες περί λύσεως της συμβάσεως εργασίας βάσει της ηλικίας που συμπληρώνει ο εργαζόμενος, όταν οι ρήτρες αυτές συνδέονται με την ηλικία κατά την οποία ο εργαζόμενος δικαιούται να συνταξιοδοτηθεί.

- 32 Οι κυβερνήσεις των Κάτω Χωρών και του Ηνωμένου Βασιλείου θεωρούν επίσης ότι η επίμαχη διαφορά μεταχειρίσεως δεν αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο, λαμβανομένων υπόψη της υφιστάμενης σχέσεως μεταξύ λύσεως της συμβάσεως και κανονικής ηλικίας συνταξιοδότησεως και του ότι δεν υφίσταται οδηγία χαρακτηρίζουσα ως δυσμενή διάκριση τη διαφορά αυτή των ηλικιών στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισεως.
- 33 Η ολλανδική κυβέρνηση υποστηρίζει ακόμα ότι, λαμβανομένης υπόψη της συμπτώσεως της ημερομηνίας λύσεως της συμβάσεως εργασίας, αφενός, και της ημερομηνίας της συνταξιοδότησεως και της ουσιαστικής εφαρμογής του συνταξιοδοτικού συστήματος, αφετέρου, οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία θα είχε ως συνέπεια να υποχρεώνονται οι εργοδότες και τα συνταξιοδοτικά ταμεία να προσαρμόζουν, σε πολλές περιπτώσεις, κατά την κρίση τους, τόσο το περιεχόμενο των συνταξιοδοτικών συστημάτων όσο και τον καθορισμό της ημερομηνίας συνταξιοδότησεως.
- 34 Πρέπει, καταρχάς, να σημειωθεί ότι το ερμηνευτικό πρόβλημα που καλείται να λύσει το Δικαστήριο δεν αφορά την υπαγωγή σε εκ του νόμου ή σε επαγγελματικό συνταξιοδοτικό σύστημα, δηλαδή τους όρους χορηγήσεως συντάξεως γήρατος ή συντάξεως λόγω αποχωρήσεως, αλλά τον καθορισμό ορίου ηλικίας όσον αφορά τη λύση της σχέσεως εργασίας. Το ζήτημα αυτό αφορά τους όρους απολύσεως και, επομένως, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 76/207.
- 35 Πράγματι, το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 76/207 προβλέπει ότι η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως όσον αφορά τους όρους εργασίας, συμπεριλαμβανομένων και των όρων απολύσεως, συνεπάγεται την εξασφάλιση σε άνδρες και γυναίκες των αυτών όρων, χωρίς διάκριση βασιζόμενη στο φύλο.
- 36 Με την προαναφερθείσα απόφαση Burton, το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι η έννοια της «απολύσεως» που περιέχεται στη διάταξη αυτή πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως. Κατά συνέπεια, το όριο ηλικίας για την υποχρεωτική αποχώρηση των εργαζομένων στο πλαίσιο της από τον εργοδότη ακολουθούμενης γενικής πολιτικής αποχωρήσεως τους από την υπηρεσία, ακόμα και όταν η αποχώρηση αυτή συνεπάγεται τη χορήγηση συντάξεως λόγω αποχωρήσεως, εμπίπτει στην έννοια της «απολύσεως» υπό την ευρεία αυτή ερμηνεία.

- 37 Όπως έχει ήδη τονίσει το Δικαστήριο, με την ίδια απόφαση Burton, το γράμμα του άρθρου 7 της οδηγίας 79/7 δεν θίγει την ευχέρεια που έχουν τα κράτη μέλη να αποκλείουν από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας τον καθορισμό της ηλικίας συνταξιοδότησεως για τη χορήγηση συντάξεων γήρατος και συντάξεων λόγω αποχωρήσεως και τις συνέπειες που είναι δυνατό να προκύψουν για άλλες παροχές στον τομέα των εκ του νόμου συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως. Το Δικαστήριο έχει, επομένως, δεχτεί ότι οι παροχές που συνδέονται με τα εθνικά συστήματα περί ορίου ηλικίας συνταξιοδότησεως, που διαφέρει μεταξύ ανδρών και γυναικών, μπορούν να παρεκκλίνουν από την προαναφερθείσα υποχρέωση.
- 38 Πάντως, λαμβανομένης υπόψη της θεμελιώδους σημασίας της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως την οποία έχει επανειλημμένως υπογραμμίσει το Δικαστήριο, η εξαίρεση από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 76/207, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής όσον αφορά τα θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως, πρέπει να ερμηνεύεται στενά. Κατά συνέπεια, η εξαίρεση από την απαγόρευση των διακρίσεων βάσει του φύλου, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 7, παράγραφος 1, στοιχείο α, της οδηγίας 79/7, έχει εφαρμογή μόνον όσον αφορά τις συνέπειες που απορρέουν από τον καθορισμό ηλικίας συνταξιοδότησεως για τη χορήγηση συντάξεων γήρατος και συντάξεων λόγω αποχωρήσεως, όσον αφορά άλλες παροχές κοινωνικής ασφαλίσεως.
- 39 Τονίζεται σχετικά ότι, ενώ η εξαίρεση που προβλέπεται στο άρθρο 7 της οδηγίας 79/7 αφορά τις συνέπειες που έχει το όριο ηλικίας για τις παροχές κοινωνικής ασφαλίσεως, η υπό κρίση υπόθεση αφορά την απόλυση υπό την έννοια του άρθρου 5 της οδηγίας 76/207.
- 40 Επομένως, στο ερώτημα που υπέβαλε το Hoge Raad προσήκει η απάντηση ότι το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 76/207 έχει την έννοια ότι δεν παρέχεται στα κράτη μέλη η ευχέρεια να εξαιρούν από την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ρητές ή σιωπηρές ρήτρες συμβάσεων εργασίας, συναπτομένων βάσει συλλογικής συμβάσεως, που έχουν ως αποτέλεσμα τη λύση της σχέσης εργασίας λόγω της ηλικίας που συμπληρώνει ο εργαζόμενος, όταν η ηλικία αυτή υπολογίζεται βάσει της ηλικίας κατά την οποία ο εργαζόμενος αποκτά δικαίωμα συντάξεως λόγω αποχωρήσεως και η οποία διαφέρει μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 41 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι κυβερνήσεις των Κάτω Χωρών, της Δανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η

παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης το χαρακτήρα παρεμπιπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε, με διάταξη της 2ας Νοεμβρίου 1984, το Hoge Raad der Nederlanden, αποφαινεται:

Το άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 76/207 έχει την έννοια ότι δεν παρέχεται στα κράτη μέλη ευχέρεια να εξαιρούν από την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως ρητές ή σιωπηρές ρήτρες συμβάσεων εργασίας, συναπτομένων βάσει συλλογικής συμβάσεως, που έχουν ως αποτέλεσμα τη λύση της σχέσης εργασίας λόγω της ηλικίας που συμπληρώνει ο εργαζόμενος, όταν η ηλικία αυτή υπολογίζεται βάσει της ηλικίας κατά την οποία ο εργαζόμενος αποκτά δικαίωμα συντάξεως λόγω αποχωρήσεως και η οποία διαφέρει μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Mackenzie Stuart

Everling

Bahlmann

Bosco

Koopmans

Due

O'Higgins

Δημοσιεύτηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 26 Φεβρουαρίου 1986.

Ο γραμματέας

Ο πρόεδρος

P. Heim

A. J. Mackenzie Stuart